

Kortlægning af brug og håndtering af rusmidler på botilbud

I de seneste års offentlige debat om vold og fare på botilbudsområdet er mennesker med et misbrug oven i deres psykiske lidelse blevet fremhævet som et særligt problem. Men beskrivelser af, hvordan brug og håndtering af rusmidler reelt udspiller sig på botilbuddene, har været stort set fraværende i debatten.

AF SIDSEL BUSCH

I min stilling som antropolog hos Kompetencecenter for Dobbelt diagnoser er jeg i gang med udførelsen af et pilotprojekt, som indebærer en undersøgelse og kortlægning af, hvordan der bruges rusmidler på botilbudsområdet. Det omfatter, hvilke rusmidler der bruges, hvordan personalet i praksis møder og håndterer beboernes brug af rusmidler, samt hvad beboerne godt kunne tænke sig blev håndteret anderledes.

Denne artikel beskriver en række nedslag i min undersøgelse. Indholdet er tænkt som inspiration og giver

forhåbentlig stof til eftertanke og drøftelser.

Hvorfor undersøge rusmidler på botilbudsområdet?

VIVE (Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, tidligere SFI) har i 2017 offentliggjort undersøgelsen 'Voldsforebyggelse på botilbud og forsorgshjem' (1). Man kan heri læse, at et af de elementer, der spiller ind på forekomsten af vold på botilbud, er beboernes alkohol- eller stofafhængighed. Det er dog uklart i rapporten, hvori sammenhængen mellem: 1) beboere, der lever med kombinationen af psykisk lidel-

MY BED, TRACEY EMIN, 1998

På botilbud bor mennesker med komplekse psykosociale vanskeligheder med et samtidigt problematisk brug af rusmidler, og som vel og mærke ikke modtager behandling for det, fordi behandling af misbrug traditionelt set har ligget uden for botilbuddets rammer. For både medarbejdere og beboerne er rusmidlernes tilstedeværelse på botilbuddene dermed en kilde til daglig frustration.

se og misbrug på botilbud og 2) (en øget) forekomst af vold på botilbudsområdet består, da de undersøgelser af sammenhængen mellem psykisk lidelse, misbrug og vold, som rapporten refererer til, primært er foretaget i andre sammenhænge end botilbud, såsom sengeafsnit og akutmodtagelser. Rapporten giver heller ikke indblik i, hvordan der til dagligt arbejdes med beboernes brug af rusmidler på botilbud. Så vi er ikke blevet meget klogere, når det gælder vold og sammenhængen med rusmidler og botilbud.

Ud over den brede offentlige debat om vold, fare og rusmidler på botilbudsområdet er der også flere andre gode grunde til at undersøge rusmidler på botilbudsområdet. På botilbud bor mennesker med komplekse psykosociale vanskeligheder med et samtidigt problematisk brug af rusmidler, og som vel og mærke ikke modtager behandling for det, fordi behandling af misbrug traditionelt set har ligget uden for botilbuddets rammer. For både medarbejdere og beboerne er rusmidlernes tilstedeværelse på botilbuddene dermed en kilde til daglig frustration.

Medarbejderne fortæller, at beboernes misbrug sætter en kæp i hjulet for medarbejdernes arbejde med beboerne samtidig med, at medarbejderne ofte poin-

terer, at hvis bare alle beboernes øvrige udfordringer (ud over misbrug) forsvandt, så ville misbruget også forsvinde - af sig selv. Beboerne selv fortæller, at 'det flyder med sprut og stoffer' på botilbuddene, og flere har fortalt mig om at lade sig indlægge for at 'være i fred' for det.

Der findes ikke nogen samlet opgørelse over, hvor mange beboere, der har et problematisk brug af rusmidler på botilbuddene i Danmark, hvilke rusmidler, de bruger, hvilke typer af misbrug, der præger området, eller hvilke konsekvenser det har for beboerne. Vi har heller ingen grundige praksisnære beskrivelser af, hvordan rusmidler og rusmiddelrelaterede aktiviteter udfolder sig på botilbudsområdet. Københavns Kommune lavede i 2014 en intern optælling (2), som viste, at 34 procent af de 1.184 beboere på de socialpsykiatriske botilbud i kommunen ud over deres psykiske diagnose også havde et misbrug. Af disse var 26 beboere i kontakt med det kommunale misbrugsbehandlingssystem (og dertil kommer et ikke-opgjort antal beboere, der modtog misbrugsbehandling via deres tilknytning til den regionale behandlingspsykiatri).

Når medarbejderne fortæller om beboere med et problematisk rusmiddelbrug, fremhæver de ofte, at det er vanskeligt og som regel umuligt at 'motivere' beboerne til at gå ned i det lokale, kommunale misbrugscenter og gøre noget ved misbruget. Medarbejderne fortæller også, at det sjældent er en succes, når en beboer langt om længe møder op i misbrugscenteret, fordi beboerne har svært ved at indordne sig under de regler, der er i misbrugscenteret. Sagt med andre ord er der altså en relativt stor gruppe beboere på botilbudsområdet med et problematisk brug af rusmidler, der ikke nødvendigvis kan eller vil imødekomme de krav til motivation og fremmøde og adfærd, som bliver stillet i den traditionelle (kommunale) misbrugsbehandling.

Ligesom vi mangler overblik over rusmiddelbruget på botilbuddene, findes der heller ikke en samlet beskrivelse af tendenser i botilbuddenes personalemæssige tilgange til rusmidler. Der findes ikke generelle anbefalinger på området - heller ikke for de botilbud, der er målrettet mennesker med kombinationen af psykisk lidelse og misbrug. Det skal dog retfærdigvis nævnes, at de nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt boformer for hjemløse (3) - der fulgte i kølvandet på førnævnte VI-VE's rapport om voldsforebyggelse - remser en række

principper op - såsom det skadesreducerende princip - som det anbefales at arbejde ud fra i indsatsen for borgere med misbrug på bl.a. botilbud. Botilbudsområdet er da også kendt for, at de overordnede linjer og det daglige arbejde kan se meget forskelligt ud, alt efter hvilket botilbud der er tale om. Da jeg som en del af min undersøgelse forespurgte Socialstyrelsen om viden om rusmidler og botilbud, lærte jeg, at styrelsen også har en klar fornemmelse af, at botilbuddene arbejder meget forskelligt, når det handler om rusmidler. Den fornemmelse har jeg også!

Hvilket billede tegner der sig?

De seneste år har jeg som en del af mit daglige arbejde i Kompetencecenter for Dobbelt diagnoser haft lejlighed til løbende at tale med en håndfuld erfarne misbrugsmedarbejdere fra et kommunalt misbrugscenter i Københavnsområdet, der som led i en ny opsøgende indsats på botilbudsområdet sendes ud som udgående misbrugsmedarbejdere til botilbud for at iværksætte en indsats, hvor de beboere, der ikke selv opsøger behandling for deres misbrug, alligevel kan få kvalificeret misbrugsbehandling. Jeg har interviewet et par af dem, og de har meget at fortælle og er altid ivrige efter at dele deres erfaringer.

Når de udgående misbrugsmedarbejdere tænker tilbage på deres første møde med botilbuddene, så overraskede det dem, hvor meget rusmidler fylder. I mødet med botilbuddene var de udgående misbrugsmedarbejdere også blevet overraskede over, hvor lidt viden beboerne har om, hvad de selv indtager, og hvad det, de indtager, gør ved dem. Misbrugsmedarbejdere havde også bidt mærke i, hvor lidt selektive beboerne på botilbuddene er i forhold til, hvad de tager, og de fortæller, at beboerne ofte har et 'kaotisk' form for misbrug, hvor rusmidler kommer før alt andet, hvor de tager hvad som helst, de bliver tilbudt, og i øvrigt står lavest i 'hierarkiet i misbrugsmiljøet'.

De udgående misbrugsmedarbejdere bemærkede også i mødet med botilbuddene, at der er en tendens hos personalet til at fokusere på beboernes problematiske adfærd frem for beboernes dobbelt diagnoseudfordring. I dagligdagen på botilbuddene ser de erfarne misbrugsmedarbejdere personalet opdele beboere med rusmiddelbrug i to grupper: 1) Beboere, der er aggressive og støjer og opleves som en gene for deres omgivelser af personalet; og 2) beboere, der 'misbruger

Jeg bemærkede dog i tilbagemeldingerne fra mit netværk, at jeg fik flere fortællinger om botilbud, der er gode til at kunne 'rumme' misbruget, snarere end jeg hørte om botilbud, der rent faktisk har konkrete misbrugsindsatser.

i fred og ro' inde i deres lejlighed - og ikke generer nogen. De udgående misbrugsmedarbejdere betoner, at personalets fokus på beboernes problematiske adfærd betyder, at de i mindre grad beskæftiger sig med det, der er væsentligt - ifølge de udgående misbrugsmedarbejdere - såsom hvad beboernes psykiske lidelse gør, hvad misbruget gør, hvad det vil sige at være påvirket af begge dele, og hvordan den psykiske lidelse og misbruget spiller sammen. Det, de udgående misbrugsmedarbejdere påpeger her, afspejler måske også noget omkring, at når en medarbejder på et botilbud ser en beboer med et kaotisk brug af rusmidler og en udfordrende adfærd, tænker medarbejderen så, at her er en, der virkelig har brug for hjælp? Eller tænker medarbejderen, at her er en, der ødelægger det for medarbejderne og de øvrige beboere på botilbuddet?

Efter de udgående misbrugsmedarbejders ople-

Kompetencecenter for Dobbelt-diagnoser i Region Hovedstaden

bidrager til, at mennesker med en dobbelt diagnose får den bedst mulige hjælp. Centret er tovholder på udviklingsprojekter i regionen, der skal styrke behandlingsindsatsen og koordinationen på tværs af region og kommune, og er både initiativtager til - og tilbyder sig som samarbejdspartner for - forskningsprojekter. Centret står også for rådgivnings- og formidlingsopgaver omkring dobbelt diagnoseområdets aktører, værktøjer og centrale udfordringer. Du er velkommen til at kontakte centrets medarbejdere. Se oversigt over medarbejdere på Kompetencecenter for Dobbelt diagnosens hjemmeside: www.psykiatri-regionh.dk/kfd

velse, så håber personalet på botilbuddene på, at de udgående misbrugsmedarbejdere kan yde dem hjælp til at løfte et område, som de finder svært at håndtere, og som er en kilde til frustration og magtesløshed, fordi misbrugsproblematikker er en tilbagevendende udfordring, som medarbejderne har en oplevelse af, at de 'ikke lykkes' med. Der er også en del medarbejdere, som håber på, at misbruget bare forsvinder, når den opsøgende misbrugsmedarbejder kommer.

De udgående misbrugsmedarbejdere har også fortalt mig, at det er forskelligt fra medarbejder til medarbejder på botilbuddene, hvad deres individuelle tanker er om rusmidler. Der ser ud til at være to tankesæt: 1) en faglig og eksplicit måde at tænke på om misbrug, der handler om at 'rumme' misbruget; og 2) en mere personlig og implicit tænke måde, der drejer sig om, at misbruget skal væk. I deres daglige gang på forskellige botilbud ser de udgående misbrugsmedarbejdere både ansatte, der støtter deres opfattelser og tanker om misbrug op ad det ene tankesæt, og ansatte, som bevæger sig mellem de to forskellige forståelser.

De udgående misbrugsmedarbejdere fortæller også, at det er meget forskelligt, hvordan personalet på botilbuddene agerer i forhold til rusmidler. De kan dog se en tendens til, at personalet fokuserer væk fra misbrugsproblematikker, trækker sig og simpelthen undlader at handle. Misbrugsmedarbejderne har også observeret, at personalet på botilbuddene handler forskelligt, alt efter hvilke beboere der er tale om, og det er fx meget forskelligt, hvornår politiet tilkaldes, og hvorfor det tilkaldes. På nogle botilbud har de udgående misbrugsmedarbejdere oplevet politibetjente, der fast holder øje og laver razziaer. På andre botilbud oplever de udgående misbrugsmedarbejdere nogle medarbejdere, der ofte tilkalder politiet (når de observerer eller formoder, at beboere besidder eller handler med illegale stoffer), mens andre medarbejdere stiller spørgsmål ved, om der overhovedet kommer noget godt ud af det, og derfor aldrig kontakter politiet.

Når man spørger til beboernes egne ønsker i forhold til rusmidler, fortæller de udgående misbrugsmedarbejdere, at beboerne har fortalt dem, at de godt

kunne tænke sig, at der bliver lyttet mere til dem, og de efterlyser personale, der er mere 'rummende' og 'undersøgende' end 'løsningsorienteret' i forhold til beboernes rusmiddelbrug. I sammenhæng hermed fortæller de udgående misbrugsmedarbejdere, at personalet på botilbuddene ofte efterspørger hjælp og støtte til, hvordan de kan snakke med beboerne om misbrug på en anerkendende, ikke-fordømmende måde, for personalet ved simpelthen ikke, hvad de skal sige.

Hvor kan man finde god praksis, tilgange, initiativer eller konkrete misbrugsindsatser til inspiration?

Jeg har forhørt mig i mit (social- og sundheds-)faglige netværk om, hvor man kan finde inspiration til arbejdet med rusmidler på et botilbud. Det fik jeg ikke noget endeligt svar på, for de fleste meldte tilbage, at dette ikke er noget, de ved særligt meget om. Jeg bemærkede dog i tilbagemeldingerne fra mit netværk, at jeg fik flere fortællinger om botilbud, der er gode til at kunne 'rumme' misbruget, snarere end jeg hørte om botilbud, der rent faktisk har konkrete misbrugsindsatser.

Samtidigt var der også et særligt aspekt i tilbagemeldingerne fra mit netværk, som jeg vil nævne her: Samtlige adspurgte i mit netværk udnævnte botilbudet Orion til at være det bedste til at arbejde med beboere med rusmiddelbrug. Dette var en god pointe at have i ærmet, da jeg for nylig holdt oplæg på et seminar for Orions medarbejdere, der som led i deres aktuelle arbejde med rusmidler gerne ville vide noget om, hvordan der bliver arbejdet med rusmidler på botilbudsområdet mere generelt. Men også tankevækkende, eftersom de selv samme Orion-medarbejdere, som var med på dette seminar, var der, fordi de finder arbejdet med rusmidler for fattigt, for frustrerende og for svært og selv oplever ikke at kunne hjælpe beboerne godt nok i forhold til deres misbrug.

Disse betragtninger fra mit netværk og fra Orion korresponderer også godt med en kortlægning af skandinaviske tilbud og behandling til dobbeltdiagnosepatienter fra 2006, som det tidligere Team for misbrugspsykiatri i Aarhus udarbejdede i samarbejde med 'Centre for Addiction Issues' (i Norge) og 'The Swedish Association for Double Diagnosis'. Kortlægningen fremhæver, at der i Danmark synes at være større fokus på at 'rumme' mennesker med en dobbeltdiagnose end på at 'afhjælpe' dobbeltdiagnoseproblematikken (4).

Hvilke erfaringer har STOF-læsere med rusmidler og botilbud?

Jeg er nysgerrig på, hvilke STOF-læsere mine beskrivelser af rusmidler på botilbudsområdet giver genklang hos. Hvis jeg trådte ind ad døren på et botilbud, som STOF-læsere har erfaring med, ville jeg så også blive overrasket over, hvor meget rusmidler fylder? Ville jeg møde beboere, der misbruger hvad som helst, der er tilgængeligt? Ville jeg høre forskellige stærke fortællinger om, hvad der er godt og skidt at gøre, og se frustrerede og magtesløse medarbejdere, der gør noget forskelligt i forhold til rusmidler i forskellige situationer eller har forskellige tilgange eller simpelthen undlader at handle? Ville beboerne fortælle mig, at det virker meget tilfældigt, hvordan medarbejderne handler i forhold til rusmidler, og at de - beboerne - har svært ved at gennemskue, hvornår der ringes til politi eller ej? Det kan også være, at jeg ville se noget helt andet? Hvis andre STOF-læsere har nogle helt andre erfaringer med rusmidler på botilbudsområdet end dem, jeg beskriver, så vil jeg også opfordre dem til at kontakte os hos Kompetencecenter for Dobbeldiagnoser. Vi er optaget af spørgsmål om rusmidler på botilbudsområdet, og vi byder dialog med andre interesserede på området velkommen. ■

REFERENCER

- (1) Liversage, A. 2017. VIVE (Tidligere SFI): *Voldsforebyggelse på botilbud og forsorgshjem*, s. 38.
- (2) Mejlfort, K. og A.M.L Kaae, 2014. *Intern undersøgelse af omfanget af borgere med misbrug på de socialpsykiatriske botilbud i Københavns Kommune*. København: Københavns Kommune.
- (3) Socialstyrelsen, 2017. *Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse*.
- (4) Sønderby, L., A. Aakerholt, L.B. Merinder & B. Ravens, 2006. *Tilbud og behandling til patienter med dobbeltdiagnose i Skandinavien*, NOPUS.
- (5) Busch, S. 2006. *Fra patient til person. Et antropologisk studie af recovery som ideologi, praksis og erfaring i dansk socialpsykiatri*. Speciale, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- (6) Busch, S. 2015. *At blive og være stemmehører. Et antropologisk studie af stemmehøring og læring i stemmehøerbevægelsen i Danmark*. Ph.d., Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Som antropolog har jeg langvarige feltarbejder på flere socialpsykiatriske bosteder bag mig (5, 6). Som en del af mit arbejde i kompetencecentret har jeg løbende lejlighed til at tale med brugere om, hvordan de oplever sig selv og deres muligheder for hjælp og støtte fra det personale, de har omkring sig, i forhold til rusmidler. Jeg har samtidig lejlighed til at tale med botilbudsmedarbejdere om de udfordringer, de oplever, at tilstedeværelsen af rusmidler giver på botilbudsområdet. Disse input har sammen med det faktum, at der er rigtig meget, vi ikke ved om rusmidler på botilbudsområdet, givet anledning til at påbegynde et pilotprojekt og undersøge og kortlægge et tiltrængt område.